

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE 1944

1 (413)

JANUARY – FEBRUARY 2025

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы). Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 16895-Ж, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *«публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук».*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2025

EDITOR-IN-CHIEF:

ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

EDITORIAL BOARD:

RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal "Standards and Monitoring in Education" (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The

certificate of registration of

a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: «*publication of the results of new achievements in the field of fundamental sciences*»

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2025

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 1. Number 413 (2025), 344–362

<https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.901>

УДК 625.9

K.T. Auezova¹, A.A. Shametova², A.K. Yelemesov³, 2025.

¹L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan;

²Karaganda Technical University named after Abylkas Saginov,
Karaganda, Kazakhstan;

³Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan, Pavlodar, Kazakhstan.

E-mail: karlygash.auezova@mail.ru

**SMALL BUSINESS AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE
REGIONAL ECONOMY (USING THE EXAMPLE OF THE EAST
KAZAKHSTAN REGION OF KAZAKHSTAN)**

Auezova Karlygash Tanatarovna – candidate of technical sciences, associate professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, E-mail: karlygash.auezova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-8774-3031>;

Shametova Aigerim Amanbaevna – candidate of economic sciences, associate professor, Non-public Joint Stock Company «Karaganda Technical University named after Abylkas Saginov», Karaganda, Kazakhstan, E-mail: ashametova.74@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7200-1921>;

Yelemesov Alibek Kablakhatovich – Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan, expert teacher of the educational program in geography, Pavlodar, Kazakhstan, E-mail: alibek-ele@mail.ru . <https://orcid.org/0000-0003-0901-5500>.

Abstract. The relevance of the proposed topic of the scientific article is related to the attractiveness for the development of such a form of functioning of a market entity in the context of the global economic crisis as small business and its impact on the economic growth of the regions of Kazakhstan. The purpose of the research is to study the dynamics of small business development and assess its real role in the development of the region’s economy. Small businesses in the digital economy have determined their business activity, despite the restrictions imposed related to the COVID-19 pandemic, since it involves the majority of the population implementing their business ideas and priorities in terms of developing their own entrepreneurial initiatives and property to generate comparable entrepreneurial income. In order to support the implementation of their entrepreneurial initiatives by small entities, as well as to ensure high employment of the population, it is necessary for the state institution to consider the development of small businesses taking into account the specifics of the regional economy, which make it possible to increase its production potential in the context of integration with large business entities. The main factors

of the economy of the East Kazakhstan region are considered, which allows small businesses to assess their capabilities and development prospects in a competitive environment. Consequently, it has been revealed that small businesses directly ensure the growth of the Gross Regional Product.

Keywords: Republic of Kazakhstan, small business, medium business, large enterprises, East Kazakhstan region (East Kazakhstan region), Gross regional product (GRP), industrial region, production potential.

К.Т. Ауезова¹, А.А. Шаметова², Ә.К. Елемесов³, 2025.

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан;

²Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті,
Қарағанды, Қазақстан;

³Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан.

E-mail: karlygash.uezova@mail.ru

ШАҒЫН БИЗНЕС ӨНІРЛІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ДАМУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ (ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА)

Ауезова Карлыгаш Танатаровна – техника ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті «Менеджмент» кафедрасының доценті, Астана, Қазақстан, E-mail: karlygash.uezova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-8774-3031>;

Шаметова Айгерим Аманбаевна – экономика ғылымдарының кандидаты қауымдастырылған профессор Коммерциялық емес Акционерлік Қоғам «Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті», Қарағанды, Қазақстан, E-mail: ashametova.74@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7200-1921>;

Елемесов Әлібек Каблахатович – «Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті» КЕАҚ, география білім бағдарламасының эксперт-оқытушысы, Павлодар, Қазақстан, E-mail: alibek-ele@mail.ru . <https://orcid.org/0000-0003-0901-5500>.

Аннотация. Ғылыми мақаланың ұсынылған тақырыбының өзектілігі шағын бизнес сияқты жаһандық экономикалық дағдарыс жағдайында нарық субъектісінің жұмыс істеуінің осындай нысанын дамытудың тартымдылығымен және Оның Қазақстан аймақтарының экономикалық өсуіне әсерімен байланысты.

Зерттеудің мақсаты – шағын бизнестің даму динамикасын зерттеу және оның аймақ экономикасының дамуындағы нақты рөлін бағалау. Цифрлық экономика жағдайындағы шағын бизнес COVID-19 пандемиясына байланысты енгізілген шектеулерге қарамастан өзінің іскерлік белсенділігін анықтады, өйткені ол салыстырмалы кәсіпкерлік табыс алу үшін өзінің кәсіпкерлік бастамалары мен меншігін дамыту бөлігінде өзінің бизнес идеялары мен басымдықтарын іске асыратын халықтың негізгі бөлігін қамтиды. Шағын субъектілердің өздерінің кәсіпкерлік бастамаларын іске асыруын қолдау, сондай-ақ халықтың жоғары жұмыспен қамтылуын жүзеге асыру үшін мемлекет институты ірі бизнес субъектілерімен интеграция контекстінде оның өндірістік әлеуетін арттыруға мүмкіндік беретін өңірлер экономикасының ерекшелігін ескере отырып,

шағын бизнесті дамытуды қарауы қажет. Шағын бизнес субъектілеріне бәсекелестік ортада өздерінің мүмкіндіктері мен даму перспективаларын бағалауға мүмкіндік беретін Шығыс Қазақстан өңірі экономикасының негізгі факторлары қарастырылды. Демек, шағын бизнес жалпы аймақтық өнімнің өсуін тікелей қамтамасыз ететіні анықталды.

Түйін сөздер: Қазақстан Республикасы, шағын бизнес, орта бизнес, ірі кәсіпорындар, Шығыс Қазақстан облысы (ШҚО), жалпы өңірлік өнім (ЖӨӨ), өнеркәсіптік өңір, өндірістік әлеует.

К.Т. Ауезова¹, А.А. Шаметова², А.К. Елемесов³, 2025.

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилёва,
Астана, Казахстан;

²Карагандинский технический университет имени А. Сагинова,
Караганда, Казахстан;

³Павлодарский педагогический университет имени А. Маргулана,
Павлодар, Казахстан.

E-mail: karlygash.auezova@mail.ru

МАЛЫЙ БИЗНЕС КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ (НА ПРИМЕРЕ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ КАЗАХСТАНА)

Ауезова Карлыгаш Танатаровна – кандидат технических наук, доцент кафедры «Менеджмент» ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, E-mail: karlygash.auezova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-8774-3031>;

Шаметова Айгерим Аманбаевна – кандидат экономических наук, ассоциированный профессор, НАО «Карагандинский технический университет имени А. Сагинова», Караганда, Казахстан, E-mail: ashametova.74@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7200-1921>;

Елемесов Алибек Каблаханович – НАО «Павлодарский педагогический университет имени А. Маргулана», эксперт-преподаватель образовательной программы по географии, Павлодар, Казахстан, E-mail: alibek-ele@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-0901-5500>.

Аннотация. Актуальность предлагаемой темы научной статьи связана с привлекательностью для развития такой формы функционирования субъекта рынка в условиях глобального экономического кризиса, как малый бизнес и его влияние на рост экономики регионов Казахстана.

Целью исследования является изучение динамики развития малого бизнеса и оценка его реальной роли в развитии экономики региона. Малый бизнес в условиях цифровой экономики определил свою деловую активность, несмотря на введенные ограничения связанные с пандемией COVID-19, поскольку в нем задействована основная часть населения, реализующая свои бизнес идеи и приоритеты в части развития собственных предпринимательских инициатив и собственности для получения сопоставимого предпринимательского дохода. Для поддержания реализации малыми субъектами своих предпринимательских

инициатив, а также обеспечения высокой занятости населения необходимо институту государства рассматривать развитие малого бизнеса с учетом специфики экономики регионов, позволяющие дать возможность повышение его производственного потенциала в контексте интеграции с субъектами крупного бизнеса. Рассмотрены основные факторы экономики Восточного Казахстана региона, что позволять субъектам малого бизнеса оценить свои возможности и перспективы развития в конкурентной среде. Следовательно, выявлено, что малый бизнес напрямую обеспечивает рост Валового регионального продукта.

Ключевые слова: Республика Казахстан, малый бизнес, средний бизнес, крупные предприятия, Восточно-Казахстанская область (ВКО), Валовой региональный продукт (ВРП), промышленный регион, производственный потенциал.

Кіріспе. Инновациялық экономиканы дамытудың тиімді факторларының бірі – жаңа тұрақты жұмыс орындарын құруға, ел экономикасының түрлі секторларында өңірлік кәсіпкерліктің орнықты және теңгерімді өсуін қамтамасыз етуге бағытталған шағын кәсіпкерлік. Шағын бизнесті дамытудың қазіргі тенденциялары ұлттық және аймақтық экономикалардың дамуын қамтамасыз етеді, мұнда шағын кәсіпорындардың іскерлік белсенділігі жыл сайын артып келеді.

Шығыс Қазақстан облысының ЖӨӨ 2022 жылы 4 729 млрд теңгені немесе Қазақстанның ЖІӨ-нің 6,7% құрады, бұл ретте ШОБ субъектілерінің өнімін шығару (салыстырмалы бағамен) 0,4%-ға ұлғайды, ал ЖӨӨ-дегі ШОБ-тың жалпы қосылған құнының үлесі пандемиядан туындаған 19,5% - дан 16,5% - ға дейін төмендеді. Тіркелген ШОК субъектілерінің саны 1,8% - ға азайды, ал жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілерінің саны 1,7% - ға өсті. Олардың үлесі 84,9% - дан 87,9% - ға дейін өсті. ШОБ жұмыспен қамтылған халық санына қатысты қызықты факт, ол 1,1% - ға өсті. ШОБ-та жұмыспен қамтылғандардың үлесі жұмыспен қамтылғандардың жалпы санынан 34,4% - дан 35,4% - ға дейін ұлғайды. (Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі ШОБ даму жағдайы туралы есеп, 2020). Шағын бизнесті дамыту көбінесе инвестицияланған инвестицияларға байланысты және тұтастай алғанда мемлекеттің немесе жекелеген өңірлердің экономикалық табысының маңызды элементі болып табылатынын атап өткен жөн, мұны әлемнің көптеген елдерінің тәжірибесімен растауға болады. Шағын кәсіпорындар нарықты сандық және сапалық деңгейде қажетті тұтыну тауарларымен қанықтыруға айтарлықтай әсер етеді, бұл, әрине, аймақтар экономикасының экономикалық өсуіне ықпал етеді. Экономиканың экономикалық табысты секторларын дамытудың басым бағыты әрқашан шағын бизнесті жан-жақты қолдау, еңбекке қабілетті халықты кәсіпкерлік қызметке тартуға жәрдемдесу болды. Осылайша, мемлекет институты мен шағын бизнес субъектілері оның дамуының қазіргі тенденцияларын ескере отырып, кәсіпкерлік қызмет мазмұнының мәні мен ерекшеліктерін мұқият талдау міндетіне тап болады.

Ғылыми мақаланың жұмыс гипотезасы шағын бизнесті дамытудың қазіргі

жай-күйін және оның өңірдің Шығыс Қазақстан экономикасын дамыту контекстінде ЖӨӨ-ге әсерін негіздеу болып табылады.

Айтарлықтай өнеркәсіптік әлеуеті бар Қазақстан өңірлері үшін шағын бизнесті дамыту экономикалық өсуге және ірі кәсіпорындармен ықпалдасуға әсер етеді. Әлеуметтік-экономикалық дамудың өңірлік бағдарламаларын әзірлеу кезінде негізделген басқару шешімдерін қабылдау үшін өңірлік және жергілікті деңгейлерде шағын бизнесті дамытуды басқаруды ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіру қажет.

Материалдар. Шағын бизнестің мәнін тереңірек түсіну үшін 457-ден астам дереккөздердің әдебиеттеріне шолу жасалды және қазіргі ғалымдардың «шағын бизнес» ұғымын түсіндірудегі негізгі тәсілдеріне талдау жасалды. Олардың қорытындыларын тұжырымдай келе, шағын бизнесті экономикалық қызметтің ерекше түрі ретінде қарастырған жөн (Тұраров, т.б., 2019), ал қазіргі жағдайда шағын бизнес инновациялық процестерді дамытудағы іскерлік белсенділікті күшейтеді (Захарова, т.б. 2017). Сондықтан тиімді экономикалық даму үшін шағын бизнестің қажеттілігі (Власов, 2020) Қазақстан өңірлерінің экономикасында айқын көрінеді. Осыған байланысты Орта мерзімді перспективада Шығыс Қазақстанның ЖӨӨ шағын бизнес салымының үлесін едәуір арттыру жоспарлануда.

Шетелдік тәжірибе шағын бизнесті дамытудың маңыздылығын атап көрсетеді, мысалы, Еуропалық Одақ елдерінде шамамен 16 миллион шағын фирма, Жапонияда шамамен 6,5 миллион (Хамидуллин, 2006). Қазақстанда шағын кәсіпорындарды дамытудың жалпы үрдісі олардың іскерлік белсенділігі мен бәсекелестік артықшылықтарының төмендеуімен сипатталады, өйткені дәл осы шағын бизнес COVID-19 пандемиясы жағдайында қатты зардап шекті (Нурмухаметов, т.б., 2021).

Өңірлік бөліністе Қазақстан экономикасының ерекшелігін ескере отырып, шағын бизнестің үлесі әртүрлі дәрежеде ұсынылғанын атап өту қажет (Бочко, 2004), сондықтан шағын бизнесті бағалау ЖӨӨ-ге тікелей байланысты. Шағын бизнестің ЖӨӨ-ге тәуелділік көрсеткішін сандық бағалау үшін Қазақстан экономикасының 2023 жылғы даму үрдісін сипаттайтын жалпы көрсеткіштерді талдау орынды болды: барлығы 1 610 496 ШОБ субъектісі тіркелген, оларда жұмыспен қамтылғандардың жалпы саны 3 472 606 адам (2021 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша тіркелген шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны). Алайда, статистикалық деректердің алшақтығы өңірдің экономикасындағы шағын бизнестің маңыздылығын сапалық және сандық бағалау тұрғысынан неғұрлым егжей-тегжейлі қарастыруға мүмкіндік бермейді. Бірақ, соған қарамастан, өңірлік шағын бизнесті басқару органдарының статистикасы анағұрлым қолайлы, өйткені жекелеген бағдарламалар, мысалы, «Ресей Федерациясының Үкіметі мен Қазақстан Республикасының Үкіметі арасындағы 2018-2023 жылдарға арналған өңіраралық және шекара маңы ынтымақтастығы бағдарламасы» (Ресей мен Қазақстан арасындағы өңіраралық және шекара маңы ынтымақтастығы бағдарламасы туралы / 2017 жылғы

8 қарашадағы N 2459-ө өкім) шағын және орта бизнес саласында бірлескен инвестициялық жобаларды іске асыруға жағдай жасайды. Демек, бұл Шығыс Қазақстан өңірінің экономикасын дамытудың қосымша мүмкіндіктерін анықтауға ықпал етеді.

Әдістеме

Ғылыми мақаланың әдістемесі шағын бизнесті ұйымдастырудың тиімділігін және оның Шығыс Қазақстан экономикасының дамуына әсерін зерттеудің жалпы ғылыми әдістеріне негізделген.

Жұмысты жазу кезінде теориялық зерттеулер мен бағдарламалық құжаттар, статистикалық және математикалық модельдеу әдістері, сондай-ақ графикалық тәсілдер қолданылды.

Зерттеу барысында әдебиеттерді шолу әдістері негізінде шағын бизнестің даму көрсеткіштері зерттелді және бағаланды, бұл аймақ экономикасының өсу динамикасын сипаттайды. Демек, Қазақстанның индустриалды дамыған өңірлерінің бірі мен басқару құралдарының мысалында шағын бизнестің қазіргі жай-күйін талдау жүйелі әдісті пайдалану контекстінде шағын кәсіпкерлікті дамытудың тиімділігіне әсер ететін Шығыс Қазақстан экономикасының факторларын анықтауға мүмкіндік берді.

Осы зерттеу шеңберінде ШҚО бойынша динамикадағы шағын бизнес пен жалпы өңірлік өнімнің даму көрсеткіштерінің өзара байланысы мен өзара тәуелділігі талданды, бұл математикалық модельдеу әдісі негізінде ЖӨӨ көлемінің ШҚО шағын бизнес субъектілерінің өнім шығару көлеміне тәуелділігін анықтауға мүмкіндік берді. Сондықтан зерттеу жүргізу үшін ЖӨӨ көлемі ШБ субъектілерінің өнім шығару көлемінің функциясы болып табылатыны қабылданды. Жалпы алғанда, бұл функция келесідей:

$$\text{ЖӨӨ} = f(Q_{\max});$$

Демек, шағын бизнесті дамытудың тиімділігін анықтау үшін шағын бизнестің Шығыс Қазақстан өңірінің экономикасына қосқан үлесінің жекелеген үлесін зерделеу қажет.

Бұл жұмыстың теориялық және әдіснамалық негізі шағын бизнес саласындағы отандық және шетелдік зерттеушілердің жұмыстары болып табылады. Зерттеудің талдамалық бөлігі Шығыс Қазақстан өңірінің шағын бизнесін дамытудың қазіргі жағдайы және 2021-2023 жылдардағы жалпы өңірлік өнім туралы статистикалық деректермен ұсынылған, бұл шағын бизнесті бағалауға және оның Шығыс Қазақстан өңірінің экономикасын дамытуға қосқан үлесіне қатысты ғылыми зерттеу нәтижесі ретінде осы материалды ұсыну үшін ақпараттық база болды.

Нәтижелер және талқылау

Шығыс Қазақстан облысы (бұдан әрі-ШҚО) ірі өнеркәсіптік кәсіпорындармен ұсынылған Қазақстанның дамыған өңірлерінің бірі. Қазақстан Тәуелсіздігінің 30 жылында ШҚО экономикасы жан басына шаққандағы жалпы өңірлік өнім

көлемі 33 есе өсті. Сыртқы сауда айналымының көлемі тоғыз есеге ұлғайып, облысты дамытуға 5,3 триллион теңге инвестиция тартылды. Қазіргі уақытта облыстың ірі кәсіпорындары жылына 2 триллион теңге деңгейінде өнеркәсіп өнімінің көлемін қамтамасыз етті (1991 жылы бұл көрсеткіш 28 миллион теңгені құрады).

Шығыс Қазақстан өңірінің ЖӨӨ құрылымы өнеркәсіп кәсіпорындарының өнімдерімен ұсынылған және 2023 жылы 1895,7 млрд.теңгені (өсу қарқыны - 132,49%) құрады, бұл нақты сектордағы шағын бизнесті дамытудың және өңір экономикасының инновациялық әлеуетін арттырудың маңызды факторы. Факторлардың келесі тобы ШҚО экономикасы нарығының географиялық сегментациясы Ресей Федерациясы мен Қытай өңірлерімен халықаралық интеграциялық процестерді қамтамасыз ететіндігімен анықталады, бұл, әрине, ШОБ-ты дамыту мәселелері қозғалатын ынтымақтастық форматына әсер етеді.

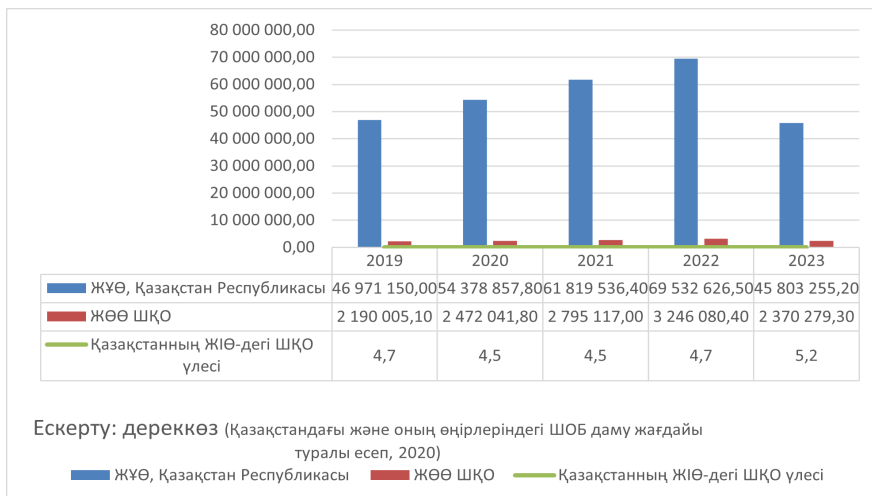
Шағын бизнесті дамытудың мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде Шығыс Қазақстанда ірі кәсіпорындардың әлеуетін біріктіретін «Жоғары технологиялар аймағы» жұмыс істейді, бұл шағын, орта және ірі кәсіпорындардың интеграциясындағы маңызды фактор болып табылады. Осы бағдарлама аясында жалпы сомасы 500 млрд. теңгеге 60 жоба іске асырылуда. Бұл аймақ экономикасының инфрақұрылымы өндірістің бірдей көлемі мен шығындары кезінде концентраттарға пайдалы компоненттерді алу көлемінің 10-15 пайызына ұлғаюына мүмкіндік береді; инновациялық әзірлемелерді енгізу және жұмыс істеп тұрған зауыттар базасында өндіріс көлемін ұлғайту және шағын және орта кәсіпорындар құру арқылы шикізаттық бағыттан кетуді және металлургия секторын дамытуды қамтамасыз ету (Шығыс Қазақстан облысында жоғары технологиялар аймағы мен металлургия орталығы ұйымдастырылады, 2009).

Шағын және орта бизнесті (бұдан әрі-ШОБ) қолдаудың пәрменді шараларымен ұштастыра отырып, экономиканың нақты секторын дамыту өңірлердің экономикасын тұрақтандырады және әлеуметтік саланы жақсартуға бағытталған. ШБ-да жұмыспен қамтылғандардың жалпы саны 2023 жылғы 1 қаңтарға Қазақстанда 3 473 мың адамды құрады, бұл жыл ішінде 2,2% - ға өсті.

Жалпы өңірлік өнім өңір экономикасының негізгі макроэкономикалық көрсеткіші ретінде серпінді өсумен сипатталады және 2023 жылы 5,2 трлн. теңге (104,5% - ға өсті). ШОБ-та жұмыс істейтін халықтың аймақтық бөлінуі біркелкі емес. Ең көп адам Алматы, Астана, Қарағанды және Шығыс Қазақстан облыстарының ШОБ-да жұмыс істейді.

2023 жылғы қаңтар-қыркүйекте Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросының деректері бойынша ШҚО ЖӨӨ 2,4 трлн теңгені құрады, бұл аймаққа ЖІӨ-ге тең үлесті қамтамасыз етті (1-кесте).

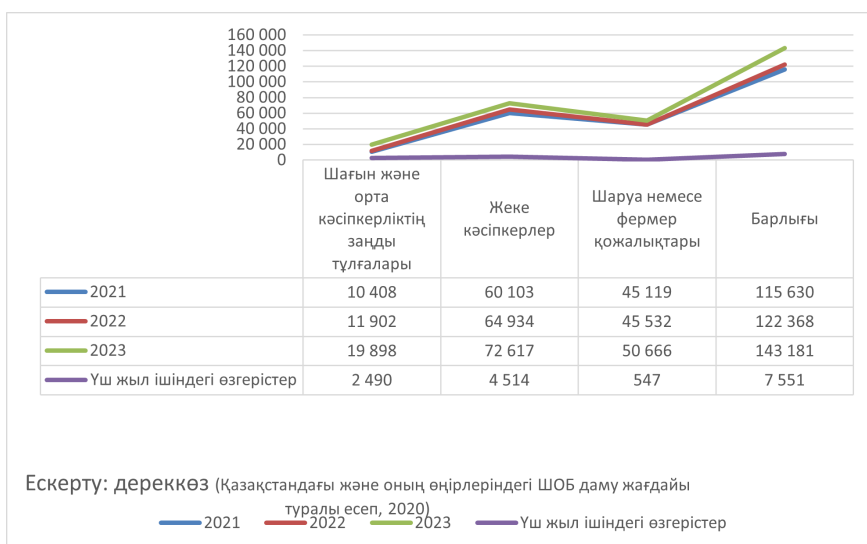
Кесте 1 - ШҚО-ның 2019-2023 жылдардағы жалпы өңірлік өнімінің динамикасы және оның ЖІӨ-дегі үлесі, млн. теңге

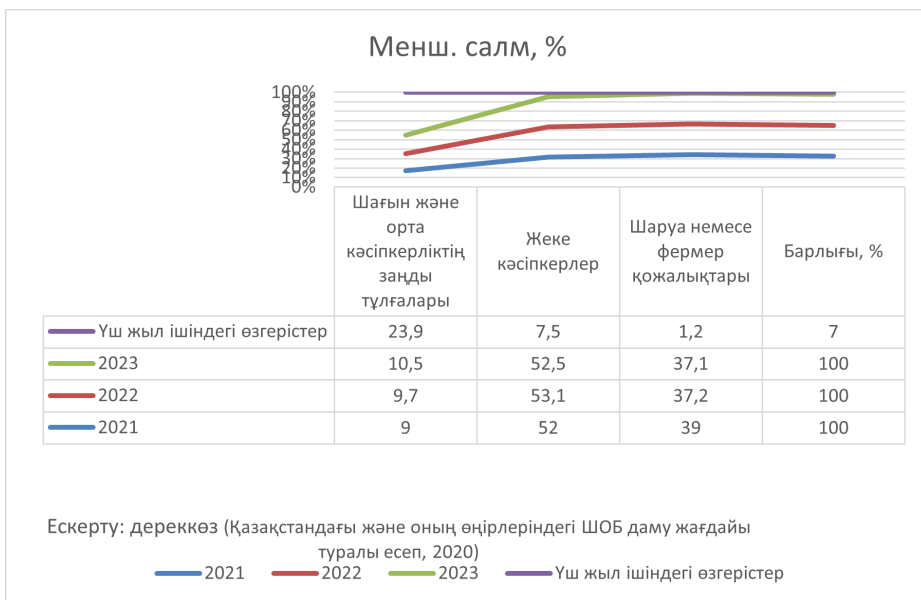

2023 жылға қарай ШҚО ЖӨӨ-дегі ШБ үлесінің көрсеткіші бойынша 12-орынға ие болды (22,9%). Сондай-ақ ЖӨӨ-дегі ШОБ үлесінің 2022 жылмен салыстырғанда 2,3 пайыздық тармаққа төмендеу үрдісі байқалады.

ШҚО-да жұмыс істеп тұрған ШБ субъектілерінің саны 2023 жылдың соңында 143,2 мың бірлікті құрады. ШҚО шағын және орта бизнес субъектілері санының динамикасы толығырақ 2-кестеде келтірілген.

Кесте 2 - ШҚО жұмыс істеп тұрған шағын кәсіпкерлік субъектілері санының динамикасы және құрылымы

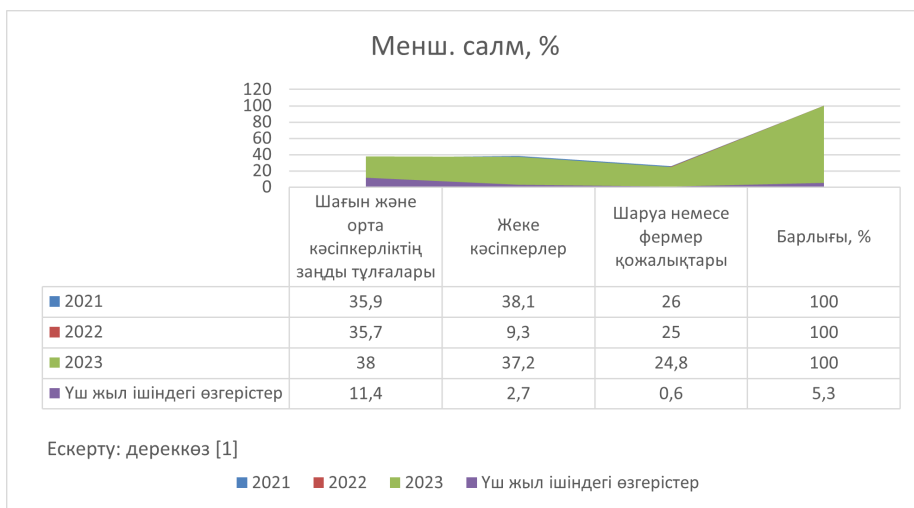
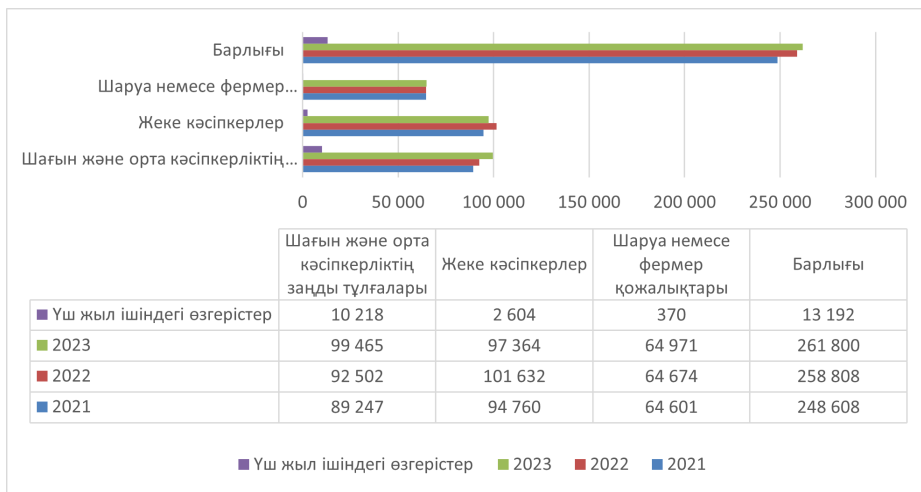
Кестенің деректерінен ШҚО-да жұмыс істеп тұрған ШБ субъектілерінің саны соңғы үш жылда 7 551 бірлікке немесе 6,5% - ға өскенін көруге болады. ШБ құрылымында жеке кәсіпкерлер зерттелетін кезең ішінде ең үлкен үлесті – 2021 жылы 52,0%, 2022 жылы 53,1%, 2023 жылы 52,5% алады. ШҚО аумағында тіркелген дара кәсіпкерлердің жалпы саны 2023 жылы 64 617 бірлікті құрады, бұл 4 514 бірлікке немесе 2022 жылғы көрсеткіштен 7,5% жоғары.

ШҚО ЖБ құрылымындағы елеулі үлес салмағын шаруа немесе фермер қожалықтары алады, олардың үлесі 2021 жылы 39,0%, 2022 жылы 37,2%, 2023 жылы 37,1% құрады. Жалпы, үш жыл ішінде ШҚО шаруа немесе фермер қожалықтарының саны 547 бірлікке немесе 1,2%-ға өсті. Шағын кәсіпкерліктің заңды тұлғалары үшін ШҚО МБ субъектілерінің жалпы санында 2021 жылы 9,0%, 2022 жылы 9,7%, 2023 жылы 10,5% құрады. Жалпы, үш жыл ішінде ШҚО шағын бизнестің заңды тұлғаларының саны 2 490 бірлікке немесе 23,9% - ға өсті.

Егер жекелеген қалалар мен аудандар бөлінісінде ШҚО ШБ субъектілерінің құрылымын толығырақ қарастыратын болсақ, олардың ең көп саны Өскемен (18 706 бірлік) және Семей (11 419 бірлік) қалаларына тиесілі.

Аймақтың экономикалық қызметінің тиімділігін сипаттайтын көрсеткіштердің бірі (Шығыс Қазақстан облысында жоғары технологиялар аймағы мен металлургия орталығы ұйымдастырылады, 2009) шағын бизнесте жұмыс істейтіндердің көрсеткіші болып табылады. ШҚО-ның жалпы жұмыспен қамтудағы ШБ үлесі 26,3% - құрайды, бұл 261,8 мың адамды құрайды (3-кесте).

Кесте 3 - ШҚО шағын кәсіпкерлік субъектілерінде жұмыспен қамтылғандар санының динамикасы және құрылымы 2021-2023жж

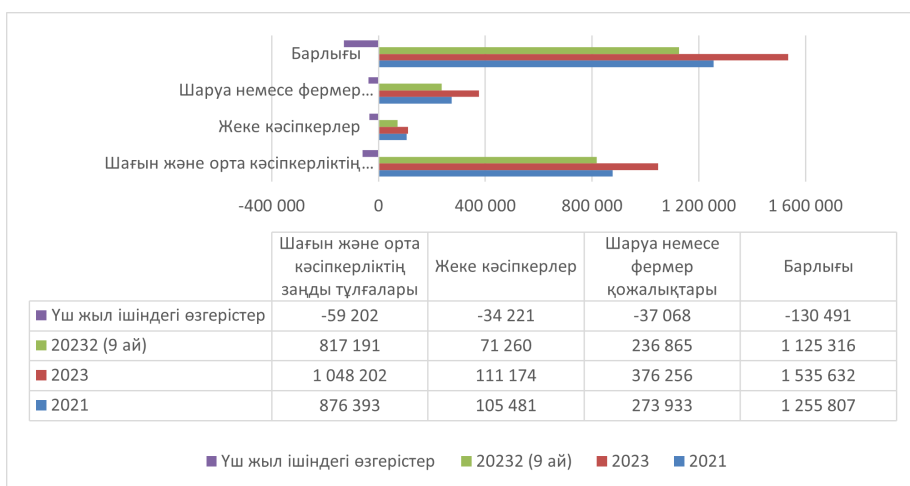
Кестенің деректерінен ШҚО-да ШБ субъектілерінде жұмыспен қамтылған халық саны соңғы үш жылда 13 192 адамға немесе 5,3% - ға ұлғайғанын көруге болады. ШБ-да жұмыспен қамтылғандар құрылымында жеке кәсіпкерлер зерттелетін кезең ішінде ең көп үлесті – 2021 жылы 38,1%, 2022 жылы 39,3%, 2023 жылы 37,2% алады. 2023 жылдың соңында ШҚО аумағында тіркелген дара кәсіпкерлерде жұмыспен қамтылған халықтың жалпы саны 97 364 адамды құрады, бұл 2 604 адамға немесе 2021 жылғы көрсеткіштен 2,7% жоғары. Алайда, 2023 жылы жеке кәсіпкерлерде жұмыспен қамтылған халық санының 2022 жылға қатысты 101 632 адамнан 97 364 адамға дейін төмендеу үрдісі байқалады.

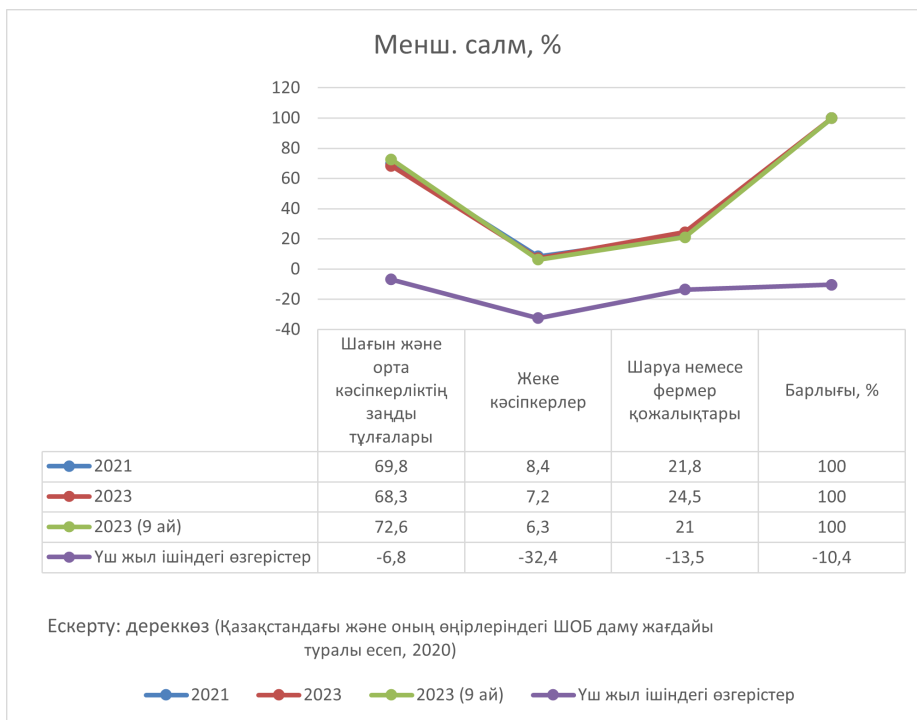
ШҚО ШБ жұмыспен қамтылғандардың елеулі үлес салмағын шағын және орта кәсіпкерліктің заңды тұлғалары алады, олардың үлесі 2021 жылы 35,9%, 2022 жылы 35,7%, 2023 жылы 38,0% құрады. Жалпы, үш жыл ішінде ШҚО шағын және орта кәсіпкерліктің заңды тұлғаларында жұмыспен қамтылған халық саны 10 218 адамға немесе 11,4% - ға өсті. ШҚО ШБ жұмыспен қамтылғандардың жалпы санындағы шаруа немесе фермер қожалықтарындағы жұмыспен қамтылғандардың үлесі 2021 жылы 26,0%, 2022 жылы 25,0%, 2023 жылы 24,8% құрады. Жалпы, үш жыл ішінде ШҚО шаруа немесе фермер қожалықтарында жұмыспен қамтылған халық саны 370 адамға немесе 0,6% - ға өсті.

Егер жекелеген қалалар мен аудандар бөлінісінде ШҚО ШБ ұйымдық нысандары бойынша жұмыспен қамтылғандардың құрылымын толығырақ қарастыратын болсақ, олардың ең көп саны Өскемен қаласына (37 050 адам), Алтай ауданына (33 342 адам) және Аягөз ауданына (33 332 адам) тиесілі.

ШҚО шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері 2023 жылғы жағдай бойынша 1 125,3 млрд.теңге сомасына өнім өндірді (4-кесте).

Кесте 4 - ШҚО шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің 2021-2023 жылдарға арналған өнім шығару динамикасы мен құрылымы, млн. теңге

Кестенің деректерінен ШҚО-да ШБ субъектілері шығарған өнімнің жалпы сомасы соңғы үш жылда 130,5 млрд.теңгеге немесе 10,4% - ға қысқарғанын көруге болады.

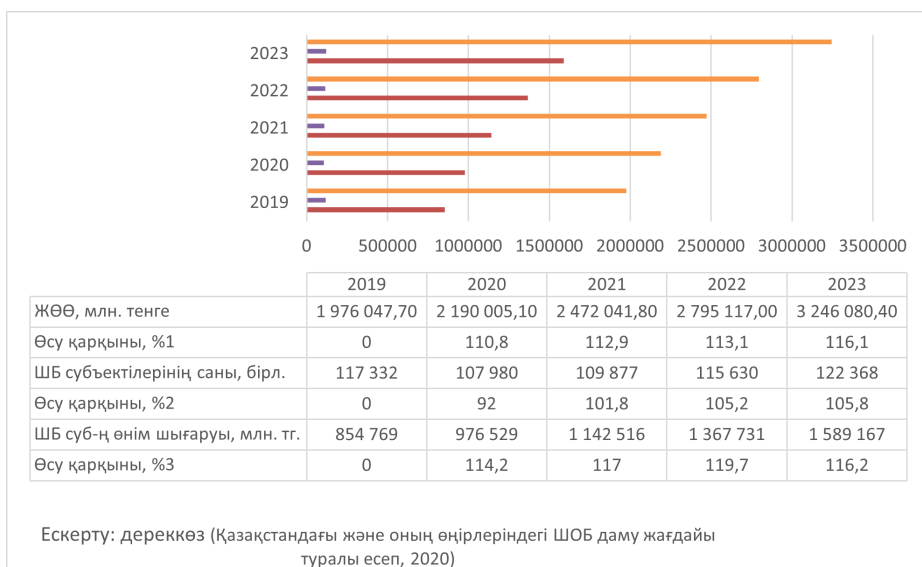
Зерттелетін кезең ішінде ШБ субъектілері шығарған өнім құрылымында ең көп үлесті шағын және орта кәсіпкерліктің заңды тұлғалары алады – 2021 жылы 69,8%, 2022 жылы 68,3%, 2023 жылы 72,6%. ШҚО аумағында тіркелген шағын және орта кәсіпкерліктің заңды тұлғалары шығарған өнімнің жалпы сомасы 2023 жылы 817,2 млрд. теңгені құрады, бұл 59,2 млрд.теңгеге немесе 2021 жылғы көрсеткіштен 6,8% - ға төмен. ШҚО ШБ субъектілері өнім шығарудың жиынтық сомасына шаруа және фермер қожалықтары елеулі үлес қосады, олардың үлесі 2021 жылы 21,8%, 2022 жылы 24,5%, 2023 жылы 21,0% құрады. Жалпы, үш жыл ішінде ШҚО шаруа немесе фермер қожалықтары шығарған өнім сомасы 37 млрд.теңгеге немесе 13,5% - ға қысқарды. ШҚО ШБ субъектілерінің өнім шығарудың жалпы сомасындағы дара кәсіпкерлердің өнім шығару үлесі 2021 жылы 8,4%, 2022 жылы 7,2%, 2023 жылы 6,3% құрады. Жалпы, үш жыл ішінде ШҚО дара кәсіпкерлері шығарған өнім сомасы 34,2 млрд.теңгеге немесе 32,4% - ға қысқарды.

Егер ШҚО ШБ субъектілерінің жекелеген қалалар мен аудандар бөлінісінде ұйымдық нысандар бойынша өнім шығару құрылымын толығырақ қарастыратын болсақ, онда оның ең көп сомасы Өскеменге (241,7 млрд.теңге, Шемонайха ауданына (152,9 млрд. теңге тиесілі) және Семей қаласы (146,3

млрд. тг.). Осылайша, жүргізілген зерттеу экономиканың жаңа дағдарысқа тап болғанына қарамастан, ШҚО ШБ секторында кәсіпорындар санының қысқаруы әлі байқалмағанын көрсетті. ШБ субъектілерінде жұмыспен қамтылғандар санының шамалы төмендеуі байқалады. ШҚО-дағы шағын бизнес субъектілері ең ірі қалалар мен аудандарда жоғары шоғырланумен, саны 100-ден 250 адамға дейінгі орта кәсіпорындардың төмен үлесімен сипатталады.

Шағын бизнесті дамыту көрсеткіштерінің тәуелділігін және өңірлік экономиканың даму деңгейін объективті бағалау үшін экономикалық даму деңгейін сипаттайтын шағын бизнесті дамытудың жекелеген көрсеткіштері арасындағы өзара байланыс пен тәуелділікті қадағалау орынды. Аймақ экономикасының жай-күйін көрсететін жалпылама көрсеткіш жалпы өңірлік өнім (ЖӨӨ) болып табылады. Шағын бизнес субъектілерінің саны неғұрлым көп жұмыс істесе және өнімнің үлкен көлемін өндірсе, алдағы кезеңде өңірдің ЖӨӨ көлемі соғұрлым жоғары болады. ЖӨӨ-нің өсу динамикасы 2019-2023 жылдар кезеңінде ШҚО-да ЖБ субъектілері санының өсу динамикасымен және ЖБ субъектілерінің өнім шығаруымен айтарлықтай синхронды (5-кесте). Осы жұмысты жазу кезінде 2022 жылдың толық деректері жоқ, осыған байланысты тәуелділіктің неғұрлым дәл моделін алу мақсатында олар алынып тасталады.

Кесте 5 - Шығыс Қазақстан облысы 2019-2023 жылдарындағы ЖӨӨ динамикасы және ШБ даму көрсеткіштері

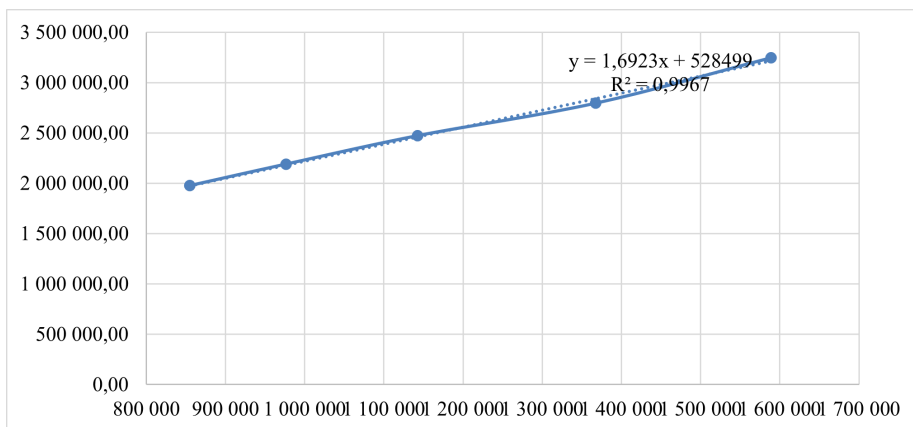

ШҚО-да шағын бизнестің дамуын және экономиканың даму жағдайын сипаттайтын көрсеткіштердің өзгеру динамикасын талдау ШБ субъектілерінің өнім шығару динамикасы ЖӨӨ-мен бірдей үрдіске ие және мемлекеттегі экономикалық процестермен тікелей байланысты деген қорытынды жасауға

мүмкіндік береді; өнім шығарудың өсу (қысқару) қарқыны орта есеппен өсу қарқынынан (қысқару) біршама жоғары) ЖӨӨ; ШБ субъектілерінің өнім шығаруының өсуі ұдайы өндіріс процестерінің жеделдеуіне алып келеді және сол арқылы өңір экономикасының дамуын ынталандырады. Мәселен, ШҚО-ның 2019-2023 жылдардағы жалпы өңірлік өнімі динамикасының есептеулерінен (5 - кесте) ЖӨӨ өсімінің ең жоғары қарқыны 2023 жылы – 16,1% және 2021 жылы-13,1% деңгейінде тіркелгенін көруге болады. Сонымен қатар, 2019-2023 жылдардағы ЖӨӨ динамикасының ең төменгі көрсеткіші 2019 жылы болды, ол кезде оның өткен жылға қарағанда 10,8% - ға ғана өсуі байқалды.

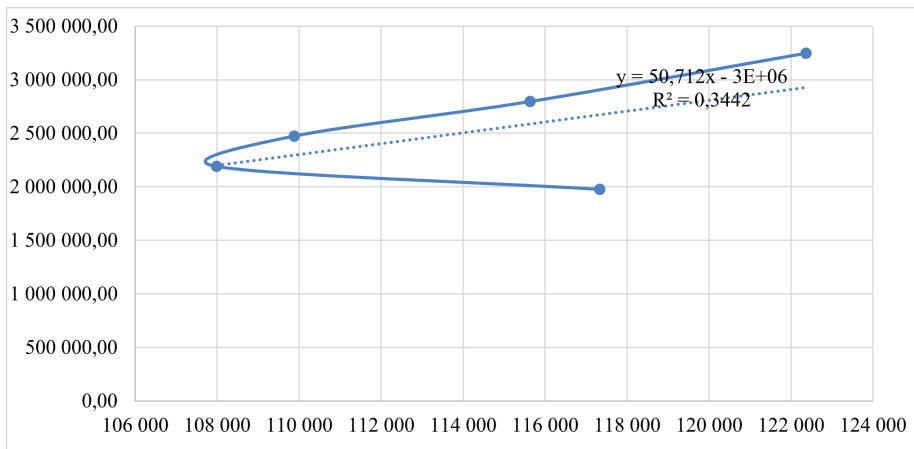
2019-2023 жылдардағы ШБ субъектілері мен олардың санының өнім шығарылымының өзгеруінің статистикалық көрсеткіштері де алдыңғы эмпирикалық деректерде байқалған тенденцияларды растайды. Мәселен, ШБ субъектілері өнім шығарудың ең жоғары өсу қарқынын 2022 жылы – 19,7% деңгейінде тіркеді, динамиканың төмен көрсеткіші 2019 жылы, оның өткен жылға қарағанда 14,2% - ға, 854,7 млрд.теңгеден 976,5 млрд.теңгеге дейін ұлғаюы байқалған кезде болды. 5-кестенің эмпирикалық деректері ШБ субъектілерінің өнім шығару факторы бойынша ЖӨӨ динамикасын модельдеуге мүмкіндік береді. ШБ субъектілерінің өнім шығарудың өңірдің экономикалық өсуіне әсерін зерттеу мақсатында ШБ субъектілерінің өнім шығару көлемі мен облыстағы ЖӨӨ көлемі арасындағы байланысқа регрессиялық талдау жүргізілді.

Функцияда алынған фактор (y) ЖӨӨ көлемі (млн тг) қабылданды. Фактор-белгі (x) - ШБ субъектілерінің өнім шығару көлемі (млн.тг). Нәтижесінде сызықтық бір факторлы регрессия құрылды:

Сурет 1. ЖӨӨ мен ШБ субъектілерінің өнім шығару көлемі арасындағы өзара байланыс Ескерту-дереккөзге сәйкес құрастырылған (Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі ШОБ даму жағдайы туралы есеп, 2020)

Сол сияқты ШҚО ЖӨӨ-нің ШБ субъектілерінің санына тәуелділігі құрылды (2-сурет).

Сурет 2. ЖӨӨ мен ШБ субъектілерінің саны арасындағы байланыс
Ескерту-дереккөзге сәйкес құрастырылған (Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі ШОБ даму жағдайы туралы есеп, 2020)

Шығыс Қазақстан облысының ЖӨӨ көлемінің ШБ субъектілерінің өнім шығаруына тәуелділігін және есептеулер нәтижесінде алынған олардың санын сипаттайтын экономикалық-математикалық модель 6-кестеде математикалық өрнекпен ұсынылған.

Кесте 6 - ШҚО ЖӨӨ көлемінің ШБ субъектілерінің өнім шығаруына және олардың санына тәуелділігі экономикалық-математикалық моделі, 2010-2023

Фактор	Экономикалық-математикалық модель	Анықтау коэффициенті R2
ШБ өнімдерін шығаруға тәуелділік	$y = 1,6923x + 528499$	$R2 = 0,9967$
ШБ субъектілерінің санына тәуелділік	$y = 50,712x - 3E+06$	$R2 = 0,3442$
Ескерту: дереккөз (Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі ШОБ даму жағдайы туралы есеп, 2020)		

Алынған модельдер эксперименттік мәліметтерге сәйкес келетінін атап өткен жөн. Бұл модельдердің статистикалық сипаттамалары Фишердің F-критерийіне сәйкес маңызды (Поздеева, т.б., 2016), R2 коэффициенттерінің жоғары мәндеріне ие, бұл осы негізде экономикалық қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Анықтау коэффициенті $R = 0,9967$ регрессия теңдеуі мен эмпирикалық мәліметтер бойынша есептелген мәліметтер арасындағы байланыстың жоғары тығыздығын көрсетеді. Жоғарыда келтірілген есептеулер ЖӨӨ көлемі мен ШБ субъектілерінің өнім шығару көлемі арасында тікелей

байланыс бар екенін көрсетеді. Басқаша айтқанда, өнім шығарудың артуы ЖӨӨ көлеміне оң әсер етеді.

Деректерден ШҚО ЖӨӨ-нің өсуіне олардың санының өсуіне қарағанда шағын кәсіпорындардың өндіріс көлемінің өсуі айтарлықтай әсер ететіні байқалады. Бұл шағын кәсіпорындардың өндіріс көлемі олардың санының өсуіне байланысты ғана емес, сонымен бірге қолданыстағы шағын кәсіпорындардың өндіріс көлемін ұлғайту арқылы да артуы мүмкін екенін көрсетеді.

Нәтижелері 7-кестеде келтірілген жүргізілген есептеулерге сәйкес ЖӨӨ-нің 8 % - ға өсуі ЖБ субъектілерінің өнім шығару көлемін 12 % - ға ұлғайтуды талап етеді. Егер ЖӨӨ өсуінің нысаналы көрсеткіші 12% -. құраса, онда бұл негізгі капиталға инвестицияларды 16% - ға ұлғайтуды талап етеді.

Кесте 7 - ШҚО ЖӨӨ көлемінің ШБ субъектілерінің өнім шығару көлеміне тәуелділігін есептеу

Мақсатты ЖӨӨ	ШБ субъектілері өнім шығарудың қажетті көлемі
ВРП =+8 %	Өнім көлемі ШНС =+12 %
ВРП =+12 %	Өнім көлемі ШНС =+16 %
Ескерту: дереккөз (Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі ШОБ даму жағдайы туралы есеп, 2020)	

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, қазіргі жағдайда ШҚО-ның ШБ субъектілерінің санына байланысты тез экономикалық өсуі мүмкін емес деген қорытынды жасауға болады. ШБ субъектілерінің өнім көлемін ұлғайтуы маңызды.

Осылайша, өңірдегі шағын бизнес субъектілерін дамытуды жандандыру, инвестициялау көлемін ұлғайту және оларды тиімді пайдалану Шығыс Қазақстан өңірінің экономикалық өсуінің басты алғышарты, оның халық шаруашылығын табысты реформалаудың шешуші факторларының бірі болып табылады. Алынған нәтижелер шағын бизнесті дамытудың аймақтық ерекшеліктерінің әдіснамасы саласындағы әрі қарайғы зерттеулер үшін эмпирикалық және теориялық негіз болып табылады. Демек, өндірістегі шағын бизнестің рөлін күшейту үшін одан әрі зерттеудің негізі болып табылатын шағын және ірі бизнестің интеграциясын күшейту қажет.

Қорытынды

Осы жұмыс аясында жүргізілген зерттеу келесі тұжырымдар жасауға және бірқатар ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік берді:

1) шағын бизнес секторы өңірдің экономикалық дамуының өзіндік қозғаушы күші болып табылады, инновациялық экономикаға қажетті икемділік береді, бәсекеге қабілетті өнім өндіруді қамтамасыз етеді, қоғамның көптеген экономикалық және әлеуметтік проблемаларын шешуге ықпал етеді, демек, Қазақстан өңірлерінің орнықты экономикалық өсуінің алғышарттарының бірі болып табылады.

2) ШҚО-да жұмыс істеп тұрған ШБ субъектілерінің саны соңғы үш жылда 7 551 бірлікке немесе 6,5% - ға өсті. ШОБ құрылымында жеке кәсіпкерлер

зерттелетін кезең ішінде ең көп үлесті – 2021 жылы 52,0%, 2022 жылы 53,1%, 2023 жылы 52,5% алады. ШҚО аумағында тіркелген дара кәсіпкерлердің жалпы саны 2023 жылдың соңында 64 617 бірлікті құрады, бұл 2021 жылғы көрсеткіштен 4 514 бірлікке немесе 7,5% - ға жоғары деңгейде.

3) ЖӨӨ-нің өсу динамикасы ШОБ субъектілері санының өсу динамикасымен және 2019-2023 жылдар кезеңінде ШҚО - да ШОБ субъектілерінің өнім шығаруымен айтарлықтай синхронды. 2019-2023 жылдардағы ШҚО – ның жалпы өңірлік өнімінің динамикасы есебінен ЖӨӨ-нің ең жоғары өсу қарқыны 2022 жылы-16,1% және 2021 жылы-13,1% деңгейінде тіркелгені байқалады. Сонымен қатар, 2019-2023 жылдардағы ЖӨӨ динамикасының ең нашар көрсеткіші 2019 жылы болды, ол кезде оның өткен жылға қарағанда 10,8% - ға ғана өсуі байқалды. Анықтау коэффициенті $R = 0,9967$ регрессия тендеуі мен эмпирикалық мәліметтер бойынша есептелген мәліметтер арасындағы байланыстың жоғары тығыздығын көрсетеді. Жоғарыда келтірілген модельдер ЖӨӨ көлемі мен ШОБ субъектілерінің өнім шығару көлемі арасында тікелей байланыс бар екенін көрсетеді.

4) Цифрлық платформаларды дамыту арқылы Шығыс Қазақстан облысындағы шағын бизнестің басқа өңірлер мен елдерде нарықтарға шығуына мүмкіндік беретін қосымша цифрлық платформалар жасау өте маңызды. Бұл жергілікті онлайн-сауда алаңдарын, электронды сауданы және кәсіпкерлерді оқыту платформаларын құруды қамтуы мүмкін.

5) Шағын бизнес пен ірі өнеркәсіптік кәсіпорындардың табысты интеграциясы ШҚО экономикасының табысты дамуының өзара тиімді және қажетті шарты болып табылады, ол ЖӨӨ, жергілікті бюджет кірістері мен халық кірісінің өсу көрсеткіштерінде көрінеді және өңірдегі жұмыспен қамтуды ынталандыруда және әлеуметтік шиеленісті төмендетуде әлеуметтік нәтиже алуға ықпал ететін болады.

6) Кәсіпкерлерге нақты бизнес-тапсырмаларды шешуде қолдау көрсетуге арналған институттарды дамыту қажет: бұл бизнес-инкубаторлар, консультациялық орталықтар және жаңадан бастаушы кәсіпкерлер үшін тренингтік бағдарламалар. Осы процесте жергілікті билік органдары маңызды рөл атқаруы тиіс.

Ұсынылған ұсынымдарды енгізу шағын бизнестің неғұрлым тиімді дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде өңір экономикасының одан әрі экономикалық өсуіне ықпал ететін болады.

Әдебиеттер

Бочко В.С. (2004) Жалпы аймақтық өнім: аумақтың дамуын бағалау. *Journal of new economy*, 2004, 77-87 бб.

Власов М.В. (2020) Ескі өнеркәсіптік аймақтың шағын және орта кәсіпорындарының инновациялық мінез-құлық саясаты. *Аймақ экономикасы*. 2020. Т. 16, т. 4. 1335-1347 бб.

Захарова Н.В., Лабудин А.В. (2017) Еуропа елдеріндегі шағын және орта кәсіпкерлік: негізгі даму тенденциялары. *Басқарушылық кеңес беру* (2017), №12, 64-77 бб.

Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі ШОБ даму жағдайы туралы есеп. <https://damu.kz/upload/iblock/e3e/u90zobas8i0ikroat6mrq4h75e8wy4es/DAMU%20-%20>

[%D0%BE%D1%82%D1%87%D1%91%D1%82%202024%20%D0%9A%D0%90%D0%97%20%D0%A0%D0%A3%D0%A1.pdf](#) (орыс тілінде)

Қазақстан Республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросы. 2024 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша тіркелген шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің (ШОБ) саны. https://gender.stat.gov.kz/page/frontend/detail?id=106&slug=1-2018&cat_id=6&lang=ru (орыс тілінде)

Нурмухаметов Н.Н., Абдикадинова А.А., Абенев Е.М., Петров А.М. (2021) Шағын кәсіпорындардың даму стратегиясының ерекшеліктері. Қазақстан республикасы ұлттық ғылым академиясының хабаршысы, 6 Том, № 394 (2021), 70-77 бб.

Поздеева О. Г., Иванова О.Ю. (2017) Аймақтық экономика. Оқу. құралы. – Екатеринбург: Баспасы УрГЭУ, 2016. 112 Б.

Ресей мен Қазақстан арасындағы өңіраралық және шекара маңы ынтымақтастығы бағдарламасы туралы. 2017 жылғы 8 қарашадағы №2459-ө өкім.

Тұраров Д.Р., Олжаш Е.А. (2019) Қазақстандағы шағын және орта бизнестің экономикалық әлеует. ҚазҰУ Хабаршысы. Әл-Фараби. Экономикалық серия. 127 Том (1) 2019 Б. 234-244.

Хамидуллин Ф.Ф. (2006) Шағын бизнесті зерттеу әдістемесін дамыту. Қазіргі экономика мәселелері, №3/4 (19/20), 2006. <http://www.m-economy.ru/issue.php?num=19#33>

Шығыс Қазақстан облысында жоғары технологиялар аймағы мен металлургия орталығы ұйымдастырылады. https://yka.kz/blog/zona_vysokikh_teknologij_i_centr_metallurgii_budut_organizovany_v_vostochno_kazakhstanskoj_oblasti/2009-09-22-953 (орыс тілінде)

Әдиева А.К. (2011) 2020 жылға дейінгі кезеңге КЧР жағдайында шағын кәсіпорындардың даму перспективаларын болжау. Тегга economicus, 2011, 9 Том № 4 3 бөлім, 200-203 ББ.

References

Bochko V.S. (2004) Valovoj regional'nyj produkt: ozenka razvitiya territorii [Gross regional product: assessment of territory development]. Journal of new economy, 2004, pp. 77-87. (in Russian)

Vlasov M.V. (2020) Politika innovacionnogo povedeniya malyh i srednih predpriyatij staropromyshlennogo regiona [Policy of innovative behavior of small and medium-sized enterprises of the old industrial region]. Economics of the region. Vol. 16, issue. 4. pp. 1335-1347. (in Russian)

Zakharova N.V., Labudin A.V. (2017) Maloe i srednee predprinimatel'stvo v evropejskih stranah: osnovnye tendencii razvitiya [Small and medium-sized enterprises in European countries: main development trends]. Management Consulting, No.12, pp.64-77. (in Russian)

Report on the state of SME development in Kazakhstan and its regions/ <https://damu.kz/upload/iblock/e3e/u90zobas8i0ikroat6mrq4h75e8wy4es/DAMU%20-%20%D0%BE%D1%82%D1%87%D1%91%D1%82%202024%20%D0%9A%D0%90%D0%97%20%D0%A0%D0%A3%D0%A1.pdf> (in Russian)

Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. The number of registered small and medium-sized enterprises (SMEs) as of January 1, 2024 https://gender.stat.gov.kz/page/frontend/detail?id=106&slug=1-2018&cat_id=6&lang=ru (in Russian)

Nurmuhametov N.N., Abdikadirova A.A., Abenov E.M., Petrov A.M. (2021) Osobennosti razrabotki strategii malogo predprinimatel'stva [Strategy development features of small enterprises]. Bulletin of national academy of sciences of the republic of Kazakhstan, Volume 6, Number 394, 70-77p.(in Kazakh)

Pozdeeva O.G., Ivanova O.Yu. (2016) Regional'naya ekonomika [Regional economics]. Textbook. -Yekaterinburg : USUE Publishing House, 112 p.(in Russian)

On the program of interregional and cross-border cooperation between Russia and Kazakhstan / Order No. 2459-r dated November 8, 2017. (in Russian)

Turarov D.R.I, Olzhash E.A. (2019) Ekonomicheskij potencial malogo i srednego biznesa v Kazahstane [The economic potential of small and medium-sized businesses in Kazakhstan]. Bulletin of KazNU named after Al-Farabi. The series is Economic. Volume 127(1) pp.234-244. (in Russian)

Khamidullin F.F. (2006) Development of small business research methodology [Problems of the

Modern economy]. №3/4 (19/20), / <http://www.m-economy.ru/issue.php?num=19#33> (in Russian)

The high-tech zone and the metallurgy center will be organized in the East Kazakhstan region / https://yka.kz/blog/zona_vysokikh_teknologij_i_centr_metallurgii_budut_organizovany_v_vostochno_kazakhstanskoj_oblasti/2009-09-22-953 (in Russian)

Edieva A.K.(2011) Prognozirovanie perspektiv razvitiya malyh predpriyatij v usloviyah KChR na period do 2020 goda [Forecasting the prospects for the development of small enterprises in the conditions of the KCR for the period up to 2020]. Tegga economicus, Volume 9 No. 4 Part 3, pp. 200-203.(in Russian)

CONTENTS
PEDAGOGY

P. Abdurazova, A. Ussenbay, M. Aldanazarova ADVANCING INCLUSIVE EDUCATION: THE IMPACT AND POTENTIAL OF VIRTUAL LABORATORY SIMULATIONS FOR STUDENTS WITH DISABILITIES IN CHEMISTRY.....	5
A.M. Abdykhalykova, A.K. Serdalina, G. Baigunissova EFFECTIVENESS OF WEB 2.0 TESTING PROGRAMS IN TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....	23
Zh.S. Assanova, Sh.M. Maigeldiyeva, Zh. Saparkyzy POSSIBILITIES OF USING SMART TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS.....	39
A.E. Bitemirova, Sh.Zh. Mutalieva, K.Z. Kerimbaeva STUDYING THE IMPORTANCE AND FEATURES OF USING VR IN CHEMISTRY LESSONS AT UNIVERSITIES.....	55
Y. Gelişli, A. Kuralbayea, L. Kazykhankyzy EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN UNDERGRADUATE STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS THEIR LECTURERS AND ACADEMIC SELF-CONFIDENCE.....	68
M.B. Dzhanaev, K.A. Baigutov THEORETICAL PROBLEMS OF ETHNOAESTHETICS IN ART EDUCATION.....	79
A. Duisembekova, A. Soltabayeva, A. Zhuravel, D. Kanayeva INTEGRATION OF AN AGAR ART TO A RESEARCH-ORIENTED MICROBIOLOGY LABORATORY SYLLABUS.....	96
M.M. Duisenova, A.N. Zhorabekova, T.A. Ainabekova GAMIFICATION STRATEGIES IN PRIMARY SCHOOL ENGLISH CLASSES: ENHANCING MOTIVATION AND LANGUAGE ACQUISITION THROUGH DIGITAL GAMES.....	112
D. Erdembekova, A. Issakyzy, B.K. Ospanova THE INFLUENCE OF REGGIO PEDAGOGY ON THE DEVELOPMENT AND EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN.....	129
G.S. Yersultanova, R.K. Toleubekova, M.P. Asylbekova FEATURES OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL FUNCTIONS OF THE FUTURE SOCIAL PEDAGOGUE IN THE COURSE OF SCIENTIFIC AND PRACTICAL TRAINING.....	148

N. Zhienbayeva, K. Zhumabay, A. Karabayeva EFFECTIVE WAYS TO TEACH STUDENTS TO WRITE ESSAYS IN THE FORMATION OF READING AND WRITING LITERACY.....	170
A.K. Kaldarova, M.A. Vasquez, T.A. Kulgildinova IMPROVING ORAL PROFICIENCY IN STUDENTS THROUGH CASE STUDY-BASED PEDAGOGICAL APPROACHES.....	184
B.S. Kapalbek, A.E. Kalenbekova POSITIONS OF AKYMET BAITURSYNOV IN RELATION TO PRIMARY SCHOOL.....	196
M.B. Kengessova, L. Demchenko METAPHOR IN THE ASPECT OF SPEECH DEVELOPMENT OF SCHOOLCHILDREN IN GRADES 5-8.....	207
Y.A. Kumarev, N.V. Mirza, Y. Gelişli INSTAGRAM AS A TOOL FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AMONG STUDENTS IN ENGLISH LESSONS.....	221
G. Makharova ENHANCING THE LINGUODIDACTIC POTENCIAL OF PRE-SERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS THROUGH THE USE OF DIGITAL TOOLS.....	235
A.Zh. Murzalinova, N.I. Pustovalova, N.T. Ualiyeva THE PRACTICE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE INTEGRATION WITH CONTINUOUS PROFESSIONAL PROGRESS OF THE STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.....	255
S.K. Mussina, S.K. Mukanova, M.A. Serebryanikova TEACHING FOREIGN LANGUAGE IN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AT UNIVERSITY.....	271
A. Tuzdybayeva1*, U. Kyakbayeva 1, Ayşe Dilek Öğretir Özçelik THE PROBLEM OF DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS IN PRESCHOOLERS.....	284
N.Kh. Shadieva EFFECTIVE METHODS OF ONLINE TEACHING KAZAKH LANGUAGE.....	297

ECONOMICS

Zh.M. Abuova, A.K. Akpanov, S.S. Abdildin THE IMPACT OF FINANCIAL SUPPORT FOR ENTREPRENEURSHIP ON THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN KAZAKHSTAN.....	312
Zh. Assylbekova, T. Apendiyev, Z. Aktamberdieva RENEWAL AND REVIVAL OF NATIONAL INDUSTRIAL PERSONNEL OF KAZAKHSTAN (1991-2009).....	324
K.T. Auyezova, A.A. Shametova, A.K. Yelemesov SMALL BUSINESS AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE REGIONAL ECONOMY (USING THE EXAMPLE OF THE EAST KAZAKHSTAN REGION OF KAZAKHSTAN).....	344
A.K. Bakenova, Dmitry V. Bakhteev IMPROVING MECHANISMS OF MANAGERIAL DECISION-MAKING USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES.....	363
A.M. Yessirkepova, D.M. Makhmud, R.N. Serikova STUDY OF NATURAL RESOURCES UTILIZATION IN AGRO- INDUSTRIAL COMPLEX WITHIN THE FRAMEWORK OF CHANGING CLIMATIC CONDITIONS.....	380
N.N. Zhanakova, A.T. Кабиева, A.T. Karipova REAL INCOMES OF THE POPULATION: CURRENT TRENDS AND CAUSES OF INEQUALITY.....	401
A.T. Kokenova, J.S. Kazanbayeva, A.K. Kupesheva RESEARCH OF THE DYNAMICS OF THE LIVESTOCK INDUSTRY DEVELOPMENT.....	414
N. Mazhitova, M. Umirzakova, A. Abdimomynova INTELLECTUAL CAPITAL AS A DRIVER OF ECONOMIC GROWTH.....	436
L.M. Sembiyeva, A.A. Sharipbay, A.S. Turginbayeva NEW TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL ANALYTICS OF AN EXCHANGE TRADER.....	449
L. Taizhanov, Zh. Zhetibayev, A. Mutaliyeva THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL CULTURE ON EMPLOYEE MOTIVATION AND ITS ECONOMIC IMPLICATIONS FOR BUSINESS PERFORMANCE.....	460

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

П.А. Абдуразова, А.Ү. Үсенбай, М.Ш. Алданазарова
ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ІЛГЕРІЛЕТУ: МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ
ОҚУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН ВИРТУАЛДЫ ХИМИЯ ЗЕРТХАНАСЫНЫҢ
СИМУЛЯЦИЯСЫНЫҢ ӘСЕРІ МЕН ӘЛЕУЕТІ.....5

А.М. Абдыхалыкова, А.К. Сердалина, Г. Байгунисова
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА
WEB 2.0 ТЕСТІЛЕУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....23

Ж.С. Асанова, Ш.М. Майгельдиева, Ж. Сапарқызы
БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЙЫНДАУДА СМАРТ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ.....39

А.Е. Битемирова, Ш.Ж. Мүталиева, К.З. Керимбаева
ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРНЫНДА ХИМИЯ САБАҒЫНДА VR-ДЫ
ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫН ЖӘНЕ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН
ЗЕРТТЕУ.....55

Ю. Гелишли, А. Күралбаева, Л. Қазыханқызы
БАКАЛАВРИАТ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ӨЗ ОҚЫТУШЫЛАРЫНА ДЕГЕН
КӨЗҚАРАСТАРЫ МЕН ӨЗІНЕ ДЕГЕН АКАДЕМИЯЛЫҚ СЕНІМДІЛІК
АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫСТЫ ЗЕРТТЕУ.....68

М.Б. Джанаев, К.А. Байгутов
КӨРКЕМ БІЛІМДЕГІ ЭТНОЭСТЕТИКАНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ
МӘСЕЛЕЛЕРІ.....79

А.Ж. Дүйсембекова, А.Д. Солтабаева, А. Журавель, Д.А. Канаева
АГАР АРТ-ТЫ МИКРОБИОЛОГИЯНЫ ЗЕРТТЕУГЕ БАҒЫТТАЛҒАН
ЗЕРТХАНАЛЫҚ СИЛЛАБУСҚА ЕНГІЗУ.....96

М.М. Дуйсенова, А.Н. Жорабекова, Т.А. Айнабекова
БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРҒА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА
ГЕЙМИФИКАЦИЯ СТРАТЕГИЯЛАРЫ: ЦИФРЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ
МОТИВАЦИЯ МЕН ТІЛДІ МЕНГЕРУДІ ЖЕТІЛДІРУ.....112

Д.А. Ердембекова, А. Исақызы, Б.К. Оспанова
РЕДЖИО ПЕДАГОГИКАНЫҢ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫ
ДАМУЫ МЕН ТӘРБИЕЛЕУГЕ ӘСЕРІ.....129

Г.С. Ерсултанова, Р.К. Толеубекова, М.П. Асылбекова ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ДАЙЫНДЫҚ БАРЫСЫНДА БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ФУНКЦИЯЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	148
Н. Жиенбаева, К. Жұмабай, А. Карабаева ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖӘНЕ ЖАЗУ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ЭССЕ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ.....	170
А.К. Калдарова, М.А. Васкес, Т.А. Кульгильдинова КЕЙС-СТАДИ ӘДІСІНЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ АЙТЫЛЫМ DAҒДЫЛАРЫНЫҢ ДЕҢГЕЙІН ЖЕТІЛДІРУ.....	184
Б.С. Қапалбек, А.Е. Каленбекова АҚЫМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ БАСТАУЫШ МЕКТЕПКЕ ҚАТЫСТЫ ҰСТАНЫМДАРЫ.....	196
М.Б. Кеңесова, Л.Н. Демченко 5-8-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУ АСПЕКТІСІНДЕГІ МЕТАФОРА.....	207
Я.А. Кумарев, Н.В. Мирза, Ю. Гелишли INSTAGRAMДЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ПАЙДАЛАНУ.....	221
Г.С. Махарова ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН АРТТЫРУ.....	235
А.Ж. Мурзалинова, Н.И. Пустовалова, Н.Т. Уалиева ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР СТУДЕНТТЕРДІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫН ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУМЕН ИНТЕГРАЦИЯЛАУ ТӘЖІРИБЕСІ.....	255
С.Қ. Мусина, С.Қ. Мұқанова, М.А. Серебряникова УНИВЕРСИТЕТТЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУ.....	271

А.Т. Туздыбаева, У.Қ. Қыяқбаева, Ayşe Dilek Öğretir Özçelik
МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА СЫНИ ТҮРҒЫДАН
ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ МӘСЕЛЕСІ.....284

Н.Х. Шадиева
ҚАЗАҚ ТІЛІН ОНЛАЙН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ.....297

ЭКОНОМИКА

Ж.М. Абуова, А.К. Ақпанов, С.С. Абдильдин
ҚАЗАҚСТАНДА ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ ДАМУҒА
КӘСІПКЕРЛІКТІ ҚАРЖЫЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ ӘСЕРІ.....312

Ж. Асылбекова, Т. Әпендиев, З. Ақтамбердиева
ҚАЗАҚСТАН ИНДУСТРИЯСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ КАДРЛАРЫН ЖАҒАРТУ
ЖӘНЕ ҚАЙТА ЖАҒҒЫРТУ (1991-2009 жж.).....324

К.Т. Ауезова, А.А. Шаметова, Ә.К. Елемесов
ШАҒЫН БИЗНЕС ӨНІРЛІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ДАМУ ФАКТОРЫ
РЕТІНДЕ (ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА).....344

А.К. Бакенова, Д.В. Бахтеев
ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНА
ОТЫРЫП БАСҚАРУШЫЛЫҚ ШЕШІМДЕР ҚАБЫЛДАУ ТЕТІКТЕРІН
ЖЕТІЛДІРУ.....363

А.М. Есиркепова, Д.М. Махмуд, Р.Н. Серикова
КЛИМАТТЫҚ ЖАҒДАЙЛАРДЫҢ ӨЗГЕРУІ ШЕҢБЕРІНДЕ
АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНДЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ
ПАЙДАЛАНУДЫ ЗЕРТТЕУ.....380

Н.Н. Жанакоева, А.Т. Кабиева, А.Т. Карипова
ХАЛЫҚТЫҢ НАҚТЫ КІРІСТЕРІ: ТЕҢСІЗДІКТІҢ ҚАЗІРГІ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН СЕБЕПТЕРІ.....401

А.Т. Көкенова, Ж.С. Казанбаева, А.К. Купешева
МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАСЫНЫҢ ДАМУ ДИНАМИКАСЫН
ЗЕРТТЕУ.....414

Н.Ә. Мәжитова, М.А. Умирзакова, А.Ш. Абдимомынов
ЗИЯТКЕРЛІК КАПИТАЛ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСІМНІҢ
ДРАЙВЕРІ РЕТІНДЕ.....436

Л.М. Сембиева, А.Ә. Шәріпбай, А.С. Тургинбаева
БИРЖАЛЫҚ ТРЕЙДЕРДІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ АНАЛИТИКАСЫН
ДАМУ ТУДАҢ ЖАҢА ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....449

Л.Т. Тайжанов, Ж.К. Жетибаев, А.А.Мугалиева
ҰЙЫМДЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕР МОТИВАЦИЯСЫНА
ӘСЕРІ ЖӘНЕ БИЗНЕСТІҢ НӘТИЖЕЛІЛІГІ ҮШІН ЭКОНОМИКАЛЫҚ
САЛДАРЫ.....460

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

- П.А. Абдуразова, А.У. Усенбай, М.Ш. Алданазарова**
ПРОДВИЖЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ВЛИЯНИЕ И
ПОТЕНЦИАЛ ВИРТУАЛЬНЫХ ЛАБОРАТОРНЫХ СИМУЛЯЦИЙ ПО
ХИМИИ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ
ВОЗМОЖНОСТЯМИ.....5
- А.М. Абдыхалыкова, А.К. Сердалина, Г. Байгунисова**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОГРАММ ТЕСТИРОВАНИЯ WEB 2.0 ПРИ
ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЯХ.....23
- Ж.С. Асанова, Ш.М. Майгельдиева, Ж. Сапаркызы**
ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ СМАРТ-ТЕХНОЛОГИЙ В
ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ.....39
- А.Е. Битемирова, Ш.Ж. Муталиева, К.З. Керимбаева**
ИЗУЧЕНИЕ ВАЖНОСТИ И ОСОБЕННОСТЕЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ VR
НА УРОКАХ ХИМИИ В ВУЗАХ.....55
- Ю. Гелишли, А. Куралбаева, Л. Казыханкызы**
ИЗУЧЕНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ОТНОШЕНИЕМ СТУДЕНТОВ
БАКАЛАВРИАТА К СВОИМ ПРЕПОДАВАТЕЛЯМ И АКАДЕМИЧЕСКОЙ
УВЕРЕННОСТЬЮ В СЕБЕ.....68
- М.Б. Джанаев, К.А. Байгутов**
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ЭТНОЭСТЕТИКИ В
ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ.....79
- А.Ж. Дуйсембекова, А.Д. Солтабаева, А. Журавель, Д.А. Канаева**
ИНТЕГРАЦИЯ АГАР АРТ В СИЛЛАБУС В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКО-
ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ЛАБОРАТОРНЫЕ ЗАНЯТИЯ
ПО МИКРОБИОЛОГИИ.....96
- М.М. Дуйсенова, А.Н. Жорабекова, Т.А. Айнабекова**
СТРАТЕГИИ ГЕЙМИФИКАЦИИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ И
ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ ЦИФРОВЫХ ИГР.....112
- Д.А. Ердембекова, А. Исакызы, Б.К. Оспанова**
ВЛИЯНИЕ РЕДЖИО ПЕДАГОГИКИ НА РАЗВИТИЕ И ВОСПИТАНИЕ
ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....129

Г.С. Ерсултанова, Р.К. Толеубекова, М.П. Асылбекова ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФУНКЦИЙ БУДУЩЕГО СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ХОДЕ НАУЧНО- ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ.....	148
Н. Жиенбаева, К. Жумабай, А. Карабаева ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ НАПИСАНИЮ ЭССЕ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ И ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ.....	170
А.К. Калдарова, М.А. Васкес, Т.А. Кульгильдинова СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РАЗГОВОРНЫХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ, ОСНОВАННЫХ НА КЕЙС-СТАДИ.....	184
Б.С. Капалбек, А.Е. Каленбекова ПОЗИЦИИ АКЫМЕТА БАЙТУРСЫНОВА ПО ОТНОШЕНИЮ К НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	196
М.Б. Кенесова, Л.Н. Демченко МЕТАФОРА В АСПЕКТЕ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ ШКОЛЬНИКОВ 5-8 КЛАССОВ.....	207
Я.А. Кумарев, Н.В. Мирза, Ю. Гелишли INSTAGRAM КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	221
Г.С. Махарова ПОВЫШЕНИЕ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ ПУТЕМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ.....	235
А.Ж. Мурзалинова, Н.И. Пустовалова, Н.Т. Уалиева ПРАКТИКА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ИНТЕГРАЦИИ С НЕПРЕРЫВНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ СТУДЕНТОВ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	255
С.К. Мусина, С.К. Муканова, М.А. Серебряникова ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ УНИВЕРСИТЕТА.....	271

А.Т. Туздыбаева, У.К. Кыякбаева, Ayşe Dilek Öğretir Özçelik
ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ
У ДОШКОЛЬНИКОВ.....284

Н.Х. Шадиева
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЯ КАЗАХСКОМУ
ЯЗЫКУ.....297

ЭКОНОМИКА

Ж.М. Абуова, А.К. Акпанов, С.С. Абдильдин
ВЛИЯНИЕ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА
НА РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА
В КАЗАХСТАНЕ312

Ж. Асылбекова, Т. Апендиев, З. Ақтамбердиева
ОБНОВЛЕНИЕ И ВОЗРОЖДЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ
ИНДУСТРИАЛЬНЫХ КАДРОВ КАЗАХСТАНА (1991-2009 гг.)324

К.Т. Ауезова, А.А. Шаметова, А.К. Елемесов
МАЛЫЙ БИЗНЕС КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ
ЭКОНОМИКИ (НА ПРИМЕРЕ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ
ОБЛАСТИ КАЗАХСТАНА).....344

А.К. Бакенова, Д.В. Бахтеев
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРИНЯТИЯ
УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТЕХНОЛОГИЙ
ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА.....363

А.М. Есиркепова, Д.М. Махмуд, Р.Н. Серикова
ИССЛЕДОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ В
АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РАМКАХ ИЗМЕНЕНИЯ
КЛИМАТИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ.....380

Н.Н. Жанакоева, А.Т. Кабиева, А.Т. Карипова
РЕАЛЬНЫЕ ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ
И ПРИЧИНЫ НЕРАВЕНСТВА.....401

А.Т. Кокенова, Ж.С. Казанбаева, А.К. Купешева
ИССЛЕДОВАНИЕ ДИНАМИКИ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ
ЖИВОТНОВОДСТВА.....414

Н.А. Мажитова, М.А. Умирзакова, А.Ш. Абдимомынова ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ КАК ДРАЙВЕР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	436
Л.М. Сембиева, А.А. Шарипбай, А.С. Тургинбаева НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОЙ АНАЛИТИКИ БИРЖЕВОГО ТРЭЙДЕРА.....	449
Л.Т. Тайжанов, Ж.К. Жетибаев, А.А. Муталиева ВЛИЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ НА МОТИВАЦИЮ СОТРУДНИКОВ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ БИЗНЕСА.....	460

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Редакторы: *Д.С. Аленов, Ж.Ш. Әден*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадыранова*

Подписано в печать 28.02.2025.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

41,0 п.л. Заказ 1.